

Ontwikkelingen in de zorg

Zorgstandaarden verhogen de kwaliteit in de ggz

Cuno van Merwijk en Johan Lambregts

De afgelopen twee jaar hebben verpleegkundigen, huisartsen, psychologen, psychiaters, hoogleraren en docenten, patiënten, naasten en andere betrokkenen hard gewerkt aan zorgstandaarden in de ggz. Van psychose tot autisme en van eetstoornis tot problematisch alcoholgebruik. Gezamenlijk vormen de zorgstandaarden een 'state of the art' in de ggz. Maar wat betekenen ze voor het verpleegkundig onderwijs en de beroepspraktijk? Ze liggen momenteel bij het Zorginstituut ter opname in het Register. Een mooi moment dus om de zorgstandaarden eens nader onder de loep te nemen.

Zorgstandaarden en generieke modules

Een zorgstandaard beschrijft in algemene termen vanuit het perspectief van de patiënt wat goede zorg en ondersteuning inhoudt voor mensen met een bepaalde psychische aandoening gedurende het gehele zorgproces; de *patient journey*. De zorgstandaard is dus breder dan een richtlijn die aanbevelingen bevat voor de diagnostiek en behandeling van psychische aandoeningen. Een zorgstandaard beschrijft de (landelijke) norm waar multidisciplinaire, integrale zorg bij psychische aandoeningen aan moet voldoen.

Generieke modules zijn niet aan een specifieke aandoening gebonden, maar spelen bij heel veel aandoeningen een ondersteunende rol. Zo zijn er generieke modules die hulpverleners en patiënten een scala aan instrumenten bieden die kunnen helpen om terugval te voorkomen. Denk bijvoorbeeld aan zelfmanagement of arbeid als medicijn.

De totstandkoming van de zorgstandaarden en bijbehorende generieke modules is gefaciliteerd door het Netwerk Kwaliteitsontwikkeling GGz (NKO) (zie kader rechts).

Standaarden zijn volgens een vast stramien opgebouwd:

- visie op zorg
- omschrijving van de aandoening
- de zorg
- individueel zorgplan en behandeling
- herstel, participatie en re-integratie
- generieke modules
- organisatie van de zorg
- kwaliteitsindicatoren
- achtergronddocumenten

Standaarden geen keurslijf

Standaarden en richtlijnen beperken je niet, integendeel! Ze verhogen de kwaliteit. Het is namelijk een misverstand te denken dat er niet van mag worden afgeweken. Dat is in bepaalde situaties

niet alleen toegestaan, maar zelfs uitdrukkelijk aangewezen.

Maar om een specifieke situatie goed te beoordelen, moet altijd de standaard de norm zijn. Vervolgens kan daar, klinisch beredeneerd, van worden afgeweken. Juist in dat proces, het expliciet onderbouwen van je handelen op basis van de standaard, zit de kwaliteit van je werk als beroepsbeoefenaar.

In het Netwerk Kwaliteitsontwikkeling GGz (NKO, opgericht in 2013) streven patiënten en naasten, zorgprofessionals, zorgaanbieders en zorgverzekeraars samen naar goede, toegankelijke en betaalbare geestelijke gezondheidszorg. Dit gebeurt primair door het ontwikkelen, financieren en begeleiden van kwaliteitsstandaarden. De activiteiten van het NKO worden voortgezet in Akwa, alliantie kwaliteit in de ggz. Akwa is vanaf 1 januari 2019 operationeel. Voor meer informatie zie www.ggzstandaarden.nl en www.akwaggz.nl.

Zorgstandaarden als antwoord op kritiek

De zorgstandaarden zijn op initiatief van de sector zelf tot stand gekomen. Aanleiding vormden de kritische maatschappelijke discussies over nut en onnut van de ggz. Het doel: laten zien welke oplossingen de ggz biedt aan individuele cliënten, hun zorgsystemen en de maatschappij. Wat vinden we goede zorg en dus: waar mogen we de sector op afrekenen?

Alle belanghebbenden hebben eraan meegewerkt: de professionals uit de praktijk, het onderwijs en onderzoek. Maar ook, en dat is minder vanzelfsprekend dan het lijkt, patiënten en naasten, verenigd in MIND, het Landelijk Platform Psychische Gezondheid. Zij namen deel aan de werkgroepen die de standaarden hebben ontwikkeld. De patiënt en zijn omgeving centraal zetten is hier dus echt in de praktijk gebracht. Per standaard zijn de concepten gedeeld met de achterban, die commentaar heeft kunnen leveren. Alleen al logistiek gezien een enorme operatie, die vakkundig werd uitgevoerd door het NKO.

Gezondheid als vaardigheid

Er is ook intensief gediscussieerd over allerlei principiële zaken. Neem alleen al de innovatieve benadering van het begrip gezondheid. Gezondheid wordt veelal nog beschouwd als het ontbreken van aandoeningen. De zorgstandaarden hanteren de definitie van arts-onderzoeker Machteld Huber, die niet uitgaat van de aandoening, maar van het *vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren*. Om daar daadwerkelijk recht aan te doen, moeten professionals een andere houding aannemen dan ze traditioneel gewend zijn. De nieuwe zorgstan-

daarden zetten gezamenlijke besluitvorming centraal.

Opvallend is verder dat in de zorgstandaarden op diverse plaatsen wordt opgemerkt dat er nog heel veel dingen zijn die de professionals niet weten. Het kennen van eigen beperkingen is over het algemeen een belangrijke voorwaarde voor professioneel handelen. De zorgstandaarden brengen zodoende ook de leemtes in kaart die er nog liggen op het gebied van (onderzoek naar) effectieve behandeling van aandoeningen.

Een kwestie van geld

Een onderdeel van de standaarden is het transparant maken van de opbrengsten in relatie tot de kosten. Bij een aantal standaarden is daarmee een begin gemaakt, maar het is nog niet in alle gevallen gelukt. Meestal omdat er simpelweg nog geen gegevens voorhanden zijn. De financiering van de zorg is een uitermate ingewikkeld vraagstuk dat ons allemaal aangaat en niemand onberoerd laat. Dat zien we heel duidelijk in de discussies over nieuwe kostbare medicijnen in de kankerbestrijding of bij zeldzame aandoeningen. Er bestaat voor de zorgverzekeraars een norm voor maximaal aanvaardbare kosten, gebaseerd op een bedrag per gewonnen levensjaar. Uiteindelijk gaat het om de vraag wat we als samenleving bereid zijn om aan gezondheid - ook geestelijke gezondheid - uit te geven.

Toegankelijk voor mensen met psychische problemen en hun omgeving

De standaarden zijn multidisciplinair ontwikkeld, en daarbij ook in nauwe samenwerking met patiëntenorganisaties en patiëntenfora. Ze zijn toegankelijk via de database www.ggzstandaarden.nl.

De standaarden geven patiënten en naasten inzicht in wat zij kunnen en mogen verwachten van de zorg en ondersteuning door professionals. Bovendien is de informatie uit de standaarden voor patiënten en naasten toegankelijk op Thuisarts.nl, een medische voorlichtingswebsite met laagdrempelige informatie over gezondheid en ziekten. Op basis van elke standaard is op deze website informatie over het betreffende onderwerp toegevoegd of aangepast. Veel patiëntenvoorlichting over psychische aandoeningen is dus ook via Thuisarts.nl te raadplegen.

Zorgstandaarden in relatie tot andere ontwikkelingen in de zorg

Als je terugkijkt op de afgelopen tien jaar is er erg veel werk verzet in zorg en onderwijs. Dat begon met de beroepsprofielen voor de verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten, en vervolgens verschenen de expertisegebieden voor onder andere wijkverpleegkundigen en jeugdverpleegkundigen. Voor het eerst nam de beroepsgroep zelf de verantwoordelijkheid voor die profielen. Dat is nu algemeen geaccepteerd, maar was indertijd zeker niet vanzelfsprekend! Bachelor Nursing 2020 neemt net als het beroepsprofiel de CanMEDS-rollen als uitgangspunt. Er wordt gestreefd naar een robuust opgeleide, breed inzetbare verpleegkundige. Hard nodig in de huidige tijd van meer verantwoordelijkheden voor gemeentes en het vervagen van domeingrenzen. De zorgstandaarden hebben diezelfde toekomstgerichte visie op gezondheid. Ze kunnen dan ook goed als instrument dienen om antwoorden te vinden op knellende

vragen, bijvoorbeeld de groeiende tekorten aan gekwalificeerde verpleegkundigen in de zorg.

Implementatie: het momentum gebruiken

Nu start de implementatiefase. Door de omvang van het project - honderden zorgprofessionals en vertegenwoordigers van patiëntenorganisaties waren nauw betrokken - leeft het onderwerp volop in de ggz. Van dat momentum moet worden geprofi-teerd. Het NKO heeft bijscholingsmodules ontworpen om diverse beroepsbeoefenaren te leren werken met de standaarden. Per standaard is bovendien een implementatieagenda opgesteld die het NKO monitort. Maar het blijft goed om je te realiseren dat de implementatie in en door het veld moet gebeuren. Het NKO heeft daarom ook een budget beschikbaar gesteld voor het ontwikkelen van instrumenten die de beroepsgroepen helpen de standaarden te gaan toepassen.

De ggz-standaarden en de onderwijscurricula

Welke rol gaan de standaarden in het verpleegkundig onderwijs spelen? Bij het inbedden in de curricula is een voordeel dat het opleidingsprofiel Bachelor Nursing 2020 op de hogescholen is ingevoerd. Dit profiel heeft als belangrijk vertrekpunt de CanMEDS-rollen. Die sluiten mooi aan bij de diverse onderdelen van de ggz-standaarden. Hierbij valt te denken aan de rollen van zorgverlener, communicator - cruciaal bij de gezamenlijke besluitvorming 'shared decision making' - , samenwerker en kwaliteitsbevorderaar. Ook in de ggz zijn verpleegkundigen getalsmatig de grootste groep beroepsbeoefenaren. Daarom start het NKO een apart programma voor de inbedding van de standaarden in het verpleegkundig onderwijs. Maar ze zullen geen integraal onderdeel worden van de onderwijsprogramma's. Lector Nynke Boonstra van de NHL Hogeschool - zij werkte zelf mee aan de Zorgstandaard Psychose - zei hierover dat verpleegkundigen in opleiding *de weg geleerd moet worden in een zorgstandaard. Ze moeten leren ermee om te gaan*. Voor docenten bieden de zorgstandaarden de beste kennis die momenteel voorhanden is in de ggz.

In het mbo zou de kennis uit de standaarden en vooral de generieke modules - bijvoorbeeld de verslavingsproblematiek - een positieve rol kunnen spelen bij het inrichten van de onderwijsprogramma's. Onderwijsleider verpleegkundig onderwijs Monique Warnaar van het Albeda College in Rotterdam - dat de CanMEDS richtinggevend heeft gemaakt bij het inrichten van het curriculum - denkt dat de ggz-standaarden en modules een stimulans kunnen geven aan het noodzakelijk vergroten van de aandacht van docenten in het mbo voor de ggz.

Daarbij kan de GGZ Ecademy een stimulerende rol spelen. Mbo- en hbo-scholen kunnen sinds maart 2018 lid worden. De leden van GGZ Ecademy willen met het openstellen van het lidmaatschap voor scholen een bijdrage leveren aan het onderwijsprogramma van de opleidingen en de afstand tussen school en werkveld verkleinen. Voor studenten vormen de e-learningmodules een goede voorbereiding op bijvoorbeeld een stage in de ggz.

Leernetwerken ggz?

Er bestaat veel overeenkomst tussen Bachelor Nursing 2020 en de ggz-zorgstandaarden. Alle twee veelomvattende verandertrajecten, gestart op initiatief van het veld. Honderden professionals en patiënten hebben eraan meegewerkt. Bij de ontwik-

keling van Bachelor Nursing ontstond veel dynamiek, met name tussen mbo- en hbo-onderwijs en beroepspraktijk. Ze hadden elkaar veel meer te vertellen dan ze hadden verwacht, en konden veel van elkaar leren. Veel van die samenwerkingen zijn daarom gecontinueerd. Een goed voorbeeld zijn de hieruit voortgekomen leernetwerken voor de wijkverpleegkundige. De ggz zou die als voorbeeld kunnen nemen.

Een leernetwerk ggz van mbo, hbo, onderzoekers en praktijk per regio biedt goede kansen voor kwaliteitsverbetering. Want leren doe je natuurlijk vooral ook in de praktijk. Ook voor ggz-verpleegkundigen bieden de zorgstandaarden en bijbehorende generieke modules veel inspiratie en houvast. Verder kunnen de standaarden goed van pas komen bij het interdisciplinair opleiden dat steeds meer de norm zal gaan worden.

De generieke module Zelfmanagement

Deze module is bedoeld voor alle hulpverleners werkzaam in alle echelons van de ggz: de huisartsenzorg (huisarts en POH-GGZ), de generalistische basis-ggz en de gespecialiseerde ggz. De module beoogt (ondersteuning van) zelfmanagement voor alle mensen met psychische klachten die gebruikmaken van de ggz en hun naasten te stimuleren. Er wordt nauwelijks een onderscheid gemaakt naar patiëntengroepen, hoewel zelfmanagement mogelijk relevanter is voor mensen met chronische of recidiverende aandoeningen. Voor alle hulpverleners is het van belang kennis te hebben van zelfmanagementstrategieën die zinvol kunnen zijn bij verschillende aandoeningen.

Zorginstituut aan zet

De standaarden worden nu door het Zorginstituut getoetst. Daarna kunnen ze worden opgenomen in het Register van het Zorginstituut. Aan een belangrijke voorwaarde voor die opname - ze moeten door beroepsverenigingen, patiëntenorganisaties, zorgaanbieders en zorgverzekeraars worden onderschreven - voldoen de standaarden. De ggz is daarmee als sector een goed voorbeeld van samenwerking tussen de verschillende partijen. Het veld maakt met opname in het Register transparant hoe het goede zorg definieert.

Toekomst

Zijn de zorgstandaarden nu definitief klaar? Nee, want alles is voortdurend in ontwikkeling. Steeds meer wordt duidelijk wat wel en wat niet werkt, vooral door wetenschappelijk onderzoek. Maar de collectieve en individuele verwachtingen en wensen van patiënten veranderen ook continu. En dan verandert de organisatie van de zorg ook nog eens, onder invloed van politieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Denk maar aan de nieuwe zorgtaken van de gemeenten.

Auteurs

- **Johan Lambregts** was de afgelopen jaren betrokken bij de ontwikkeling van beroepsprofielen voor de verpleegkundige, verzorgende en verpleegkundig specialist, het opleidingsprofiel Bachelor Nursing 2020 en de ambassadeurstrajecten van V&VN.
- **Cuno van Merwijk** was als eindredacteur betrokken bij onder meer de beroepsprofielen voor de verpleegkundige en verpleegkundig specialist, het expertisegebied wijkverpleegkundige en het hbo-v-opleidingsprofiel Bachelor Nursing 2020.

HOSPITAALBROEDERS

Vooruitgang begint met onderwijs.

Daarom zetten we vanuit onze ziekenhuizen in Afrika vakopleidingen op voor jongeren met een beperking, leiden we zorgprofessionals op en bouwen we lagere scholen.

KLEIN IN NEDERLAND, GROOTS IN AFRIKA. HELP MEE: WWW.HOSPITAALBROEDERS.NL